

Digitaliseret af | Digitised by



**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgavebetegnelse | Edition Statement:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Bajer, Fredrik.; af Fredrik Bajer.

Om Årsager til krig og voldgift i Evropa siden
år 1800

2. gennemsete udg.

Kbh. : Jul. Gjellerups Forlag, 1897

27, [2] s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

F. Bajer.

Årsager til
krig og voldgift.

2. udg. 1897.



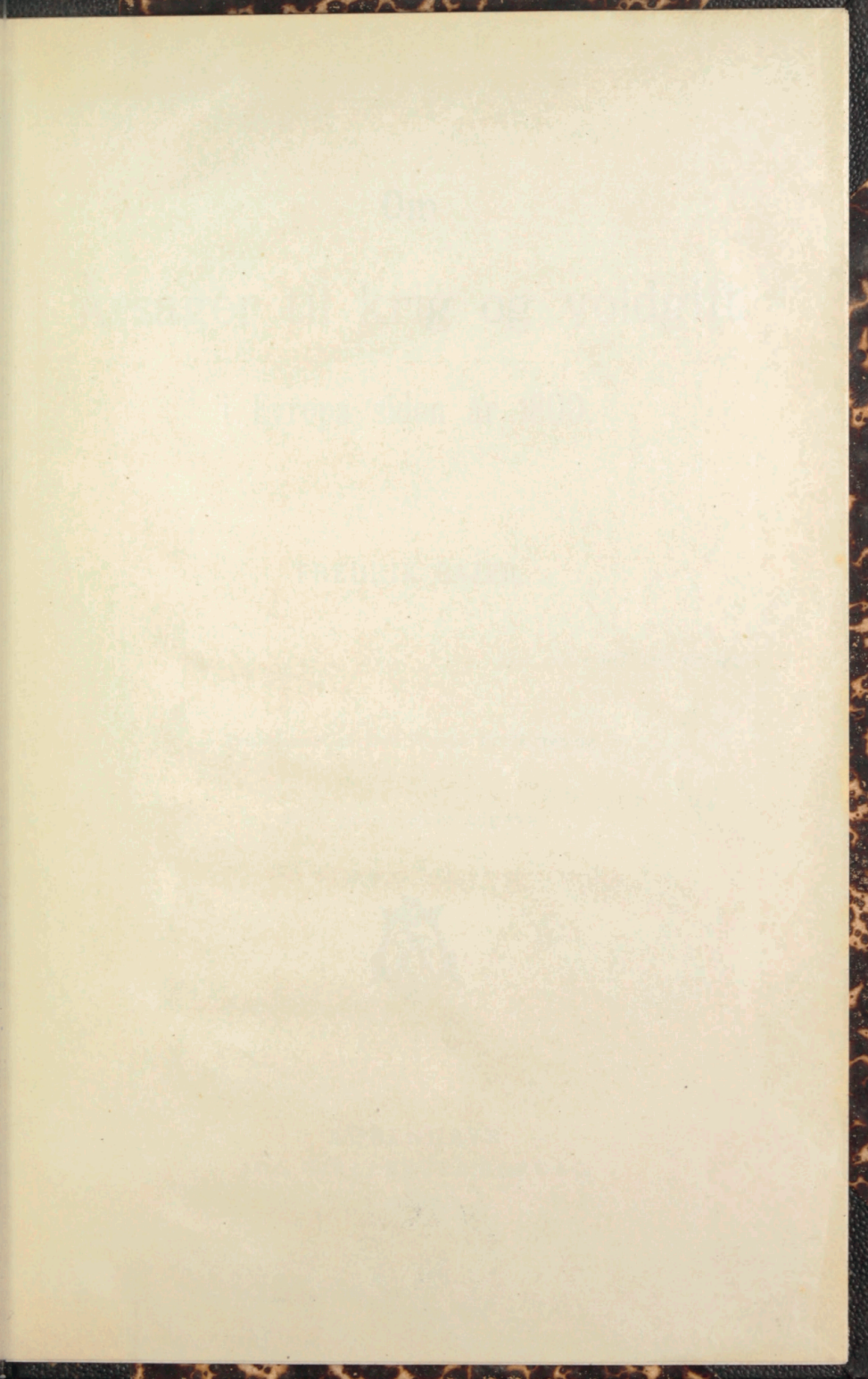
8.-44^{B.}-8

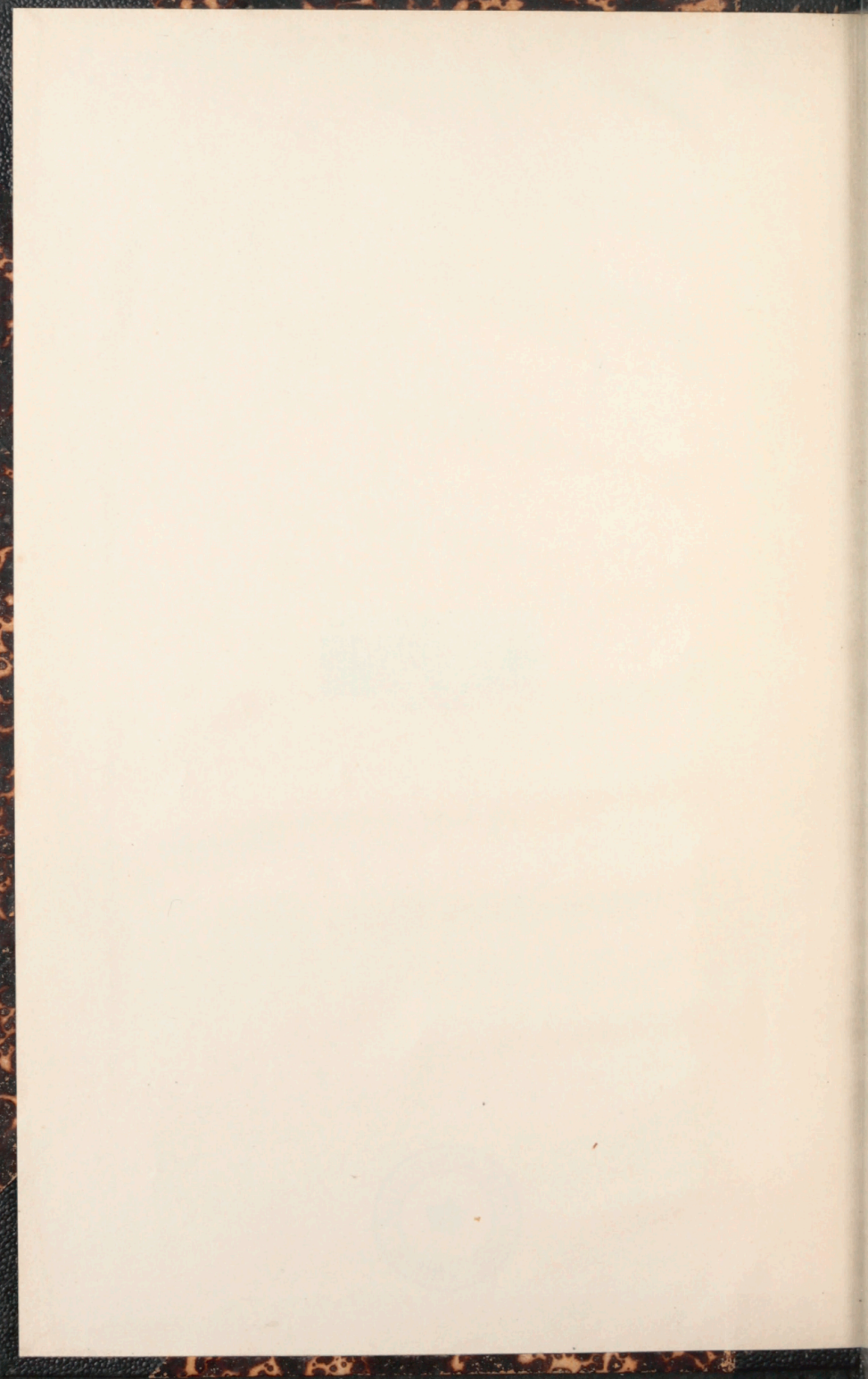
DET KONGELIGE BIBLIOTEK



130020100347







Om
Årsager til krig og voldgift
i Evropa siden år 1800.

Af

FREDRIK BAJER.

Elsk andre folk som dit eget!

— Prisbelønnet af Den Norske Fredsforening. —

2den gennemsete udgave.



KØBENHAVN.
JUL. GJELLERUPS FORLAG.
1897.

1ste udgave udkom i slutningen af 1896 på BERNHARD HANSENS
forlag, Flekkefjord (Norge).

Rasmussen & Olsen Kbhvn



INDHOLD.

	Side
1. Skærtorsdagsslaget 1801	5
2. Årsagerne til en krig er mangfoldige	7
3. Krig avler krig: fra »1801« til »1807«	7
4. Uret føder uret: fra »1864« til »1866« og »1870«	8
5. Forveksling af årsag og anledning	11
6. Store begivenheder — store årsager	12
7. Forfattere om krigsårsager	12
8. Dette hundredårs krige i flygtigt overblik	13
9. Voldgift som fredsmiddel	16
10. Fredsvidenskab grundlagt på voldgiftsdomme	17
11. Peace Society's liste over voldgiftssager	17
12. Statistik på dette grundlag	21
13. Ældre statistiker. — Voldgift bruges mer og mer	21
14. Gruppering af voldgiftssager	22
15. Kun sjælden har en voldgiftssag en enkelt årsag	23
16. Ingen væsensforskel imellem krigs- og voldgiftsårsager	24
17. Freds- og lægevidenskabens lighed	25
18. Den internationale høfligheds betydning	26
19. Fredspolitikens store bud	27

1901

1. The first part of the report deals with the general situation of the country in 1901. It is found that the country is in a state of general depression, and that the principal causes of this are the low price of cotton and the high price of sugar. The cotton crop is estimated to be 1,000,000 bales, and the sugar crop to be 1,000,000 tons. The price of cotton is estimated to be 10 cents per bale, and the price of sugar to be 10 cents per ton. The total value of the cotton crop is estimated to be \$10,000,000, and the total value of the sugar crop to be \$10,000,000. The total value of the country's exports is estimated to be \$20,000,000. The total value of the country's imports is estimated to be \$10,000,000. The total value of the country's trade is estimated to be \$30,000,000. The total value of the country's production is estimated to be \$10,000,000. The total value of the country's consumption is estimated to be \$10,000,000. The total value of the country's savings is estimated to be \$10,000,000. The total value of the country's investment is estimated to be \$10,000,000. The total value of the country's capital is estimated to be \$10,000,000. The total value of the country's income is estimated to be \$10,000,000. The total value of the country's expenditure is estimated to be \$10,000,000. The total value of the country's assets is estimated to be \$10,000,000. The total value of the country's liabilities is estimated to be \$10,000,000. The total value of the country's net worth is estimated to be \$10,000,000.

1. Skærtorsdagsslaget 1801.

Hvad var årsagen til Skærtorsdagsslaget den 2den april 1801 på Københavns red — det første i Norden i det blodige hundredår, som nu snart er til ende?

Hvem havde erklæret Danmark-Norge krig? — og hvorfor blev krigen erklæret?

Svarer man, at det var England, da er det en påstand, som kan omtvistes. I virkeligheden gik det således til med krigserklæringen. Da den engelske flåde den 27de marts lå ud for Kullen, sendte den højstkommanderende, Parker, en officer til kommandanten på Kronborg, Stricker, for at spørge denne, om han havde befaling til at skyde på flåden, dersom den løb ind i Sundet; ti det første kanonskud vilde af Parker blive betragtet som en krigserklæring. Da Stricker, efter indhentet nærmere ordre, afgav det svar, at han ikke kunde tillade flåden at nærme sig fæstningen, så Parker deri den ønskede krigserklæring; og den 30te gik flåden, under Kronborgs virkningsløse ild, videre for at overfalde København. — Kun den bemærkning i forbigående: det er ikke altid den angribende part, som erklærer krigen, og forskellen imellem angrebs- og forsvarskrig er tit meget svævende. Deraf følger tillige, at årsagen til en krig lige så vel kan gives af den, der modtager en krigserklæring, som af den, der erklærer krig.

Men hvorfor overfaldt England Danmark-Norge?

Vilde man i de dage have bedt engelske statsmænd om et svar på dette spørgsmål, vilde de uden tvivl have gjort omtrent følgende betragtning gældende.

Det var nødvendigt — vilde de svare — for »den evropæiske ligevægts« skyld. Det galdt at knuse alt, hvortil

Napoleon I kunde støtte sig på fastlandet. Han var i færd med at blive altfor mægtig. Hans sejrvinger og erobringer var faretruende. — Ja, ej alene englændere vilde tale således. En tysk historieskriver (Heeren) havde rost England som sjælen i de forbund (koalitioner), der havde til formål at værgede de evropæiske staters uafhængighed overfor Napoleon.

Men en helt modsat betragtning vilde kunne gøres gældende fra anden side, og det med lige så fuld eller vel endog med større ret.

Det var imod Englands enevælde på havet, at Danmark-Norge kæmpede i slaget den 2den april 1801. Altså var det ikke Napoleons altfor store magt til lands, men derimod Englands til søs, der var den dybere grund til krigen. En anset fransk folkeretskyndig (Hautefeuille), der viser et skarpt blik for den rolle, som de nordiske riger har spillet med hensyn til søfolkerettens udvikling, roser deres fortjenester af at virke for friheden paa havet. Han omtaler de fra tid til anden sluttede nordiske neutralitetsforbund, og siger, idet han nævner det første i 1690-erne: »Da begyndte disse stater denne ædle modstand mod de krigsførende magters despoti på havet, som vi ser dem fortsætte indtil begyndelsen af det 19de århundrede med en udholdenhed og et mod, som alle folk burde beundre og fremfor alt efterligne; og vel faldt den, kvalt i strømme af dansk blod, men kun for at genfødes, håber jeg, større og stærkere.« — Endnu står spørgsmålet om beskyttelse for privat ejendom til søs i krigstid på de Interparlamentariske Konferencers Program.

Men — kan der atter på den anden side indvendes —, selv om man har den bedste sag at føre, er det ikke givet, at den er tjænt med at føres »både i tide og i utide,« som man siger.

Og, når vi søger efter de nærmere årsager til krigen mellem England og de to nordiske riger 1801, må vi spørge, om det for disse var nogen nødvendighed at optage kampen netop da.

Den dygtige statsmand, som så heldig havde hævdet neutraliteten, at rigernes søhandel tog et overordenligt opsving, medens næsten hele det øvrige Evropa stod i krigslue, — den store udenrigsminister A. P. Bernstorff var død 1797. Han søn og efterfølger begik den fejl at lade handels-skibene »konvojere« eller ledsage af krigsskibe, — hvad

faderen havde undladt for at undgå fjendligheder med England, som ikke vilde agte krigsskibenes beskyttelsesret. Da fregatten »Freja« i sommeren 1800 med magt havde modsat sig, at engelske krigsskibe visiterede den danske handelsflåde, der fulgte med den, blev fregatten overfalden og opbragt. En månedstid senere blev den dog frigiven, men på den betingelse, at konvojeringsen ophørte foreløbig, indtil tvisten var afgjort ved nærmere underhandlinger. Inden disse var sluttede, lod alligevel Danmark-Norge sig af Rusland bevæge til at indtræde i det væbnede neutralitetsforbund, som var rettet imod England; vel tiltrådte de to nordiske riger det kun med visse forbehold af hensyn til den netop med England sluttede traktat. Men denne overmægtige sømagt forstod det ikke således; den åbnede straks fjendlighederne ved at lægge beslag paa nordiske skibe i engelske havne og give ordre til at besætte de dansk-vestindiske øer. Således begyndtes allerede i årets første måned, hvad der senere førte til skærtorsdagsslaget den 2den april 1801.

2. Årsagerne til en krig er mangfoldige.

Allerede af ovenstående fremstilling er det klart, at nogen enkelt eller eneste årsag kan ikke gives til krigen med England i dette århundredes første år. Årsagerne til en krig er mangfoldige, sammenflættede som rødderne til et stort træ. At optræve og adskille dem er et vanskeligt og vidtløftigt arbejde. Og skulde der gives fyldige fremstillinger af alle de øvrige kriges årsager i vort århundrede, vilde disse blade svulme op til mange tykke bind.

3. Krig avler krig.

Overblikket over krigsårsagerne lettes imidlertid en del, når man først har fået øje for den sandhed, at krig avler ny krige. Der går gennem krigenes historie en blodig strøm lige som den bekendte »røde tråd« i den engelske marines tovværk.

Det er således let at se, at 1807 følger af 1801. Det er den samme hovedårsag, som ligger bagved: kampen om overmagten mellem stormagterne på den ene side og försømmelsen af stræng neutralitet hos småmagterne på den anden. 1801 var anledningen — mere end årsagen — handelsskibenes konvojerings af krigsskibe. 1807 var ulykken

en følge af, at Danmark-Norge havde ofret altfor meget på en krigsflåde, der var som et kæmpesværd i en dværgs hånd. Kun kæmperne kunde magte det. Tog ikke Engländerne flåden, vilde Frankrige tage den, — England kom først. England bad om at få flåden udleveret for en tid, da Frankrige måtte afskæres fra al udsigt til at få hjælp af den. Begge gange førte vort s. k. »forsvar« netop til »angreb« på os, — angreb, som det sikkert uden skam havde været muligt at undgå.

4. Uret føder uret.

Uret føder uret. Således udtrykkes i større almindelighed den sandhed: krig avler krig. Et oplysende eksempel er krigene 1864, 1866 og 1870, af hvilke den første førte til den anden, og den anden til den tredje. Det er lige som en ildebrand, der forplanter sig fra det ene hus til det andet.

»Den evropæiske ligevægt« — dette bekendte udtryk — var i flere hundrede år nærmest som et påskud for uberettiget magtlyst, snart hos den ene, snart hos den anden stat, og det hvilede derfor paa urettens grund. I vort hundredår stødte »ligevægten« sammen med et nyt slagord: nationalitetsprincippet, og tabte selv ligevægten.

»Opretholdelsen af det danske monarkis integritet, som er knyttet til den evropæiske ligevægts almindelige interesser, er i høj grad vigtig for fredens bevaring.« Således heder det i Londontraktaten af 8de maj 1852, der af de fem evropæiske stormagter var bestemt til at sikre den fælles arvefølge for kongeriget Danmark, hertugdømmet Slesvig og de under monarkiet hørende tyske hertugdømmer Holsten og Lauenborg, der tillige hørte til det Tyske Forbund. At denne traktat — trods sin ordlyd — ikke hvilede på virkelige evropæiske interesser, blev klarere og klarere, efterhånden som nationalitetsprincippet mer og mer trængte det forældede ligevægtsprincip tilbage. Traktaten tilsigtede jo at knytte tyske landsdele vedvarende sammen med danske, uagtet indbyggerne i de første ønskede at forenes fuldstændig med Tyskland. Bismarck havde da netop brug for nationalitetsprincippet. Ved ydre krig vilde han lede folkets opmærksomhed bort fra sine overgreb i Preussens indre politik. Han pustede tyskernes hævnfølelser op imod Danmark, som fik skyld for at kue den tyske nationalitet i Slesvig. Hæren lokkede han med udsigt til krigshæder. At vinde

Kiels udmærkede havn i det nordlige Holsten som støttepunkt for en fremtidig preussisk eller tysk østersøflåde har uden tvivl været en af hans »patriotiske« bagtanker. Det på Preussens voksende magt skinsyge Østerrige vilde ikke lade Preussen være ene om et forehavende, der lovede så stort udbytte. Således gik det i det væsenlige til, at de tyske stormagter 1864 faldt ind i Danmark, om end den danske november-forfatning af 1863, hensynet til prinsen af Augustenborg m. m. blev brugt som påskud. Havde man ikke haft disse påskud, vilde man let fundet andre. Preussen kan få krig, hvilken dag det ønsker, — sagde Bismarck i det preussiske Deputeretkammer.

De nevtrale magter fik sammenkaldt en evropæisk konference i London, og sluttet en våbenhvile for at få tid til at forhandle om endelig fred. At denne ikke kom i stand på vilkår, som Danmark uden skam kunde have taget imod, var Danmarks egen skyld*). Var der, inden krigen udbrød i februar 1864, overvejende uret på tysk side, så væltede Danmark denne overvægt over på sig selv, da det i juni foretrak krigens genudbrud for Slesvigs deling i kraft af nationalitetsprincippet. Byttet blev de tyske stormagters, helt og holdent.

Men, skinsyge som de var paa hinandens magt, blev de snart uenige om byttet. Det militaristiske Preussen fandt det nødvendigt at sikre sin grænse imod Østrige. Således udbrød 1866 krigen mellem forbundsfællerne fra 1864. Preussen sejrede. Det nordtyske Forbund dannedes. Det blev kun et trappetrin til det Tyske Rige. For at nå det behøvede Bismarck en krig med Frankrige. Han spejdede efter påskud — ikke til at erklære krig, nej, til at få krig med Frankrige på den måde, at det var dette rige, som erklærede krigen.

At en tysk arveprins af huset Hohenzollern blev opstillet som tronkandidat i Spanien, måtte være Frankrige en torn i øjet. Kandidaten blev trukken tilbage, da han havde gjort sin nytte. Men Napoleon III trængte på, at den preussiske konge skulde love ingensinde i fremtiden at samtykke i en lignende kandidatur. Den franske sendemand i Berlin, Benedetti, søgte atter kongen, som opholdt sig ved badet i

*) Se no. 8 af Dansk Fredsforenings småskrifter: »Da det danske Slesvig gik tabt« (af dette skrifs forfatter).

Ems. Denne fandt det unødvendigt at modtage ham, og lod ham sige, at hans tidligere forsikringer måtte være fyldestgørende. Der var imidlertid ikke spor af fornærmelse fra den ene eller den anden side. Men, når man endelig vil have ufred, er det ikke vanskeligt at finde fornærmelser selv i de uskyldigste ord.

I Berlin sad Bismarck til bords med Moltke og Roon, da telegrammet fra Ems mældte, hvad der var forefaldet mellem Kongen og Benedetti. Da Bismarck havde læst depechen for sine bordgæster, lod de begge kniv og gaffel falde. Den indeholdt jo ikke den ønskede fornærmelse, der kunde tjæne som påskud for en krig. Men da var Bismarck så snild til brug for pressen at tillave Emserdepechen — bare ved at stryge midten — således, at det kom til at se ud, som om Benedetti havde fornærmet Kongen. Landets ære kunde ikke tåle sligt. Pletten måtte afvaskes i blod. Det gamle »arvefjendskab« blussede op på begge sider. Pressen pustede til. Det franske blod var hedere end det tyske. Det blev Frankrige, som erklærede Tyskland krig, ikke omvendt. Vel tøvede Napoleon III med at give sit samtykke dertil, men Kejserindens religiøse fanatisme rev ham til sidst med sig, siger man. Men disse årsager var ikke de eneste til denne frygtelige krig, som udbrød 1870 mellem to af Europas mest civiliserede folk. På begge sider anså man det nødvendigt at afrunde sine »naturlige grænser« lige over for hinanden. Af hensyn til »fædrelandets forsvar« måtte begge fædrelandes unge sønner myrde hverandre massevis. Atter var det Preussen i spidsen for det øvrige Tyskland, som fik den overmagt, hvorom der blev stridt. Og kejserkronen faldt ned på kongen af Preussens hoved, medens Napoleon III mistede sin, fordi han havde været svag nok til at samtykke i krigserklæringen. Hvad William Temple siger om Ludvig XIV, da denne lod sig bevæge til at erklære krig, anvender den ændrede fredsven Emile de Laveleye på Napoleon III uden at ændre et eneste af den store, engelske statsmands ord for et par hundrede år siden: »Dersom der havde været en grænse for ærgærrighedens mål, havde man kunnet tro, at Frankriges interesse var at bevare sin ansete stilling, så hæderkronet i verdens øjne og så frygtet af dets naboer; men — foruden det, at menneskehjærtets ønsker ingen grænser kender — måtte Frankrige have en eller anden ydre krig for at sysselsætte nationen og for at hindre fransk-

mændene i at gruble over deres sørgelige stilling, uudholdelig for alle, undtagen for dem, som modtog penge fra hoffet.«
(*Des causes actuelles de guerre. 1873.*)

5. Forveksling af årsag og anledning.

Granskningen af årsagerne til krigen 1864, 1866, 1870—71 bekræfter, hvad der viste sig allerede ved dem i vort hundredårs begyndelse: årsagerne er ikke enkelte, men sammensatte.

Denne sandhed har man hidtil været tilbøjelig til at overse. Man har således kunnet høre, at årsagen til krigen 1870 var den ubetydelighed, om en prins af Hohenzollern skulde være konge af Spanien, eller at det ene eller det andet lands ære havde lidt ved gensidige fornærmelser i Ems, eller at Bismarck havde gjort sit »kejsernit« i Emserdepechen o. lign. Som om krigen ikke vilde brudt ud, dersom en af disse i og for sig ubetydelige begivenheder ikke havde fundet sted!

Endog ellers klartseende, kyndige, højt fortjænte fredsvenner har man set forveksle anledning og årsag. Navne skal ikke nævnes. Men mange kender vist den på den kvikkeste måde af verden beskrevne årsag til Krimkrigen 1854—55: en halv snes græsk-katolske munke og en halv snes romersk-katolske munke blev uenige om en lampe, en nøgle og et skab i den Hellige Gravs kirke i Jerusalem. Eller: denne kirkes kuppel skulde gøres i stand. De græske munke påstod, at de havde eneret dertil; det samme gjorde de latinske. Rusland holdt med grækerne, Frankrige med latinerne. Og heraf opstod så den blodige krig, som kostede næsten 800000 mennesker livet.

Sligt tager sig ud. Sligt får folk til at le. Det er fristende at bruge slige fremstillinger i fredspropagandaens tjeneste. Men »den ler bedst, som ler sidst;« og advares må der imod at tage for gode varer, hvad man kan finde t. eks. i et meget anset tysk tidsskrift, hvor en navngiven forfatter opfrisker »den gamle historie« (det er hans ord), »ifølge hvilken Karl XII, da han med voldsomhed havde kysset en hoffrøken, skal have fået et slag i ansigtet af hende, et slag, der oprørte den da kun 18 år gamle konge således, at han for at køle sit raseri straks (1700) erklærede Rusland krig, og fra nu af indtil sit livs ende (1718) ikke lagde sværdet fra sig.« Forfatteren vil dog ikke indestå for ægtheden af sin historie.

Her i Norden har vi let ved at prøve dens ægthed. Men, mon den ikke i Tyskland kan blive gangbar mønt ved at bruges af mindre kritiske fredsvener, vække latter, gøre lykke, og udbredes videre og videre, — indtil latteren vendes imod de altfor lettroende fredsvener? Således lider fredssagen derunder.

6. Store begivenheder — store årsager.

Derom kan man være overbevist, at store begivenheder i reglen ogsaa har store årsager, og til de store begivenheder må da de fleste krige regnes. Noget helt andet er det, at anledningen, der bringer den længe under asken ulmende krigslue til at slå ud, tit er meget ringe. Men, som sagt, anledning må ikke forveksles med årsag. Træffende skal Bismarck en gang have brugt lignelsen med en dråbe, der svæver over det til randen fyldte kar, og ved sit fald bringer karret til at flyde over. Her er den lille dråbes fald kun anledningen til, at karret flyder over; men årsagen er, at karret allerede er fuldt.

Det behøver vel næppe at bemærkes, at grænsen mellem »anledning« og »årsag« ofte kan være vanskelig at drage. Denne omstændighed vanskeliggør yderligere den opgave at opregne årsagerne til Europas krige i dette hundredår.

7. Forfattere om krigsårsager.

Var disse årsager endnu aldeles de samme som i tidligere hundredår, da behøvede man kun at slå efter og skrive af, hvad t. eks. en så stor folkeretlig gransker som Hugo Grotius (1583—1645) nævner som gamle krigsårsager: vægning ved at give dem hustruer, som beder derom (sabinerinderne, som blev røvede af de første romere), lyst til at bosætte sig i et bedre land, eller ønsket om at bemægtige sig regeringer i en anden stat, under påskud af, at det er til dens eget vel, tragten efter verdensherredømme o. s. v. Disse årsager må siges nu at være så godt som forsvundne. Man kan derfor næppe give en norsk forfatter om »krigsårsager« (Klingenberg) ret, når han påstår, at »staternes og kulturens udvikling giver ny årsager til krig, men de gamle forsvinder ikke.«

En nyere fransk forfatter, Paul Leroy-Beaulieu, søger at føre nutidens krige tilbage til en af de tre årsager: en

nationalitets undertrykkelse af en anden, mistillid og indgroet skinsyge, »som med flid næres af et trættekært diplomati, og vedligeholdes af en afskyelig offentlig undervisning,« — samt fyrsternes ærgærrighed og trang til »ved ydre bedrifters glans at få folket til at glemme institutionernes usselhed i det indre.*)

Belgieren Emile de Laveleye nævner som krigsårsager i nutiden: tørst efter erobringer, religionen, hævdelsen af »den evropæiske ligestevne,« indblandinger i udlandets sager, historisk kappestrid, kolonier, tvist om indflydelse, de neutrals pligter, racefjendskab, de politiske institutioners ufuldkommenhed og teorien om »de naturlige grænser.«

Normanden Klingenberg har omtrent de samme (vel til dels efter Rüstow), om end under noget forskellige navne: landeerobring, religion, ligestevne, handel, intervention, hegemoni, racefordom og arvefølge. Han tilføjer: slaverøver- eller trællekrige, borgerkrige, æreskrige og statsoverhovedets krige (også arvefølge-krige). Men det er klart, at nogle af disse er næsten utænkelige i fremtiden. I modsætning til hans ovennævnte påstand om, at de gamle krigsårsager ikke forsvinder, påviser Laveleye, at flere af dem er på vej dertil, medens til gengæld andre — især de som stammer fra racefordom og nationalitets-stridigheder — synes at blive mer faretruende.

8. Dette hundredårs krige i flygtigt overblik.

Næsten alle disse krigsårsager vilde vi mer eller mindre kunne spore, dersom tid og plads tillod at gennemgå hver enkelt af alle dette hundredårs krige i Europa, om end lige så flygtig som de få ovenfor lidt nærmere betragtede. De er så mangfoldige og så indfildrede i hverandre, at alt dog umulig kunde fås med.

*) Kant siger om statsoverhovedet i den forfatning, som »ikke er republikansk«, at »ved krigen sætter han ikke det mindste på spil, hverken af sine tafler, jagtpartier, lystslotte, hoffester eller andet lignende. Han kan derfor beslutte sig til krig som til en lysttur, og det af de ubetydeligste årsager; og med ligegyldighed kan han, for anstændighedens skyld, overlade det altid redebonne diplomatiske korps at sørge for krigens retfærdiggørelse.« — Se side 22 i »Bibliotek for de tusen hjem« no. 191—193: »Den evige fred, af Immanuel Kant, oversat og forøget med oplysninger af Fredrik Bajer.«

Indtil 1815 føres hovedkampen mellem England og Frankrige, støttede af den ene eller anden fastlandsmagt. Det er nærmest om overmagten, at kampen føres. To år efter freden i Luneville (1801), og kun et år efter freden i Amiens, erklærer England atter Frankrige krig, og 1805 begynder en ny koalitionskrig mod Napoleon. Han sætter fastlandsspærringen imod England i system, hvorved krigen tillige får karakter af handelskrig. Venskabet mellem den franske og russiske kejser efter freden i Tilsit (1807) forvanles til fjendskab, da den sidste tillader læmpelser i fastlandsspærringen. Men i Moskov får Napoleons overmagt sit banesår. Efter hans endelige fald (1815) opstår den »hellige alliance«; og dermed lægges spirerne til ny krige, dog mest indre krige, borgerkrige, tildels også interventionskrige; ti »alliansens« fyrsteforbund var snarere rettet mod indre frihedsbevægelser end mod ydre fjender. Det var den store franske revolutions idéer, som fyrsteforbundet vilde til livs, hvor det end fandt dem. Fyrsterne vilde påtvinge landene en bestemt regeringsform, selv om magt skulde bruges dertil, og de agtede ikke den nationale selvstændighed. I interventionsprincipets navn fører Frankrige 1823 krigen med Spanien; og Østrige blander sig snart i den ene snart i den anden italienske stats sager (1820—48). Fyrsternes uret mod folkene slår tilbage med største styrke i juli-revolutionen 1830 og februar-revolutionen 1848; den første udgår fra tredje stand, borgerne, den sidste fra fjerde stand, arbejderne. I det »liberale« blander sig undertiden det »nationale« hensyn, således i Grækenland 1823—27 og i Polen 1830. For at redde sig ud af forlegenheder overfor folkene bruger fyrsterne undertiden det velkendte middel at bortlede deres opmærksomhed fra de indre til de ydre forhold, idet de fører — hvad man kunde kalde — »diversionskrig«. Således foranstalter Frankrige krigstog imod Algier (1830), hvorved tillige kolonikrig føres; »diversionskrig« var i grunden også Preussens imod Danmark 1848, da Kong Fredrik Wilhelm IV kom slesvig-holstenerne til hjælp, om end naturligvis tillige det nationale blandede sig i denne krig. Både nationale og liberale årsager havde den italienske krig 1859.

Krimkrigens ophav er kun tilsyneladende religiøst. Striden på de Hellige Steder var kun et påskud for den russiske kejser Nikolaus I. Da han måtte opgive det, fandt hans magtlyst et nyt. Han opfandt »den syge mand« (Tyr-

kiet). Men også hans fødte modstander Napoleon III, som kort forinden (1852) havde erklæret: »Kejserdømmet er freden,« behøvede en krig for at bringe statskuppet i glemme. Både engelske handelsinteresser og militære magtspørmål er desuden indfiltrede i dette væv af krigsårsager til den blodige Krimkrig (1854—55). Sortehavets betydning spiller en stor rolle både kommercielt og strategisk. »Den evropæiske ligevægt,« hvor forældet systemet end er, kontrabalancerer desuden det med racefordommen blandede religiøse spørsmål: »Hvad skal der gøres med Konstantinopel, og hvad med Portens kristne undersåtter, dersom tyrkerne en gang fordrives fra Evropa?« At dette spørgsmål forbliver stående uløst, har kostet så meget blod og så mange tårer i vort hundredår. Herfra interventionen i Libanon 1860, rejsningen på Kreta 1866 og nu igen, oprørene i Bosnien og Herzegovina 1875, myrderierne i Bulgarien 1876, den serbiske krig og Ruslands krigserklæring 1877, den revolutionære bevægelse i Filippopel 1885 o. s. v ! Den s. k. »syge mands« hus er lige som det faldefærdige i H. C. Andersens æventyr: det bliver stående, fordi det ikke véd, til hvilken side det skal falde.

Ved at omtale det endnu langt fra løste orientalske spørsmål er vi fra fortiden umærkelig komne lige ind i nutiden. Det ligger da nær at nævne det spørsmål, hvis gordiske knude er meget faretruende for Europas fred, dersom det ikke lykkes at løse det på anden måde end ved sværdet, og det er det elsass-lothringske spørsmål. Vanskeligheden ved en løsning forøges yderligere derved, at endog fredsvennerne i Tyskland for størstedelen ikke vil erkende, at spørgsmålet eksisterer, og dog er det den øjensynlige årsag til de gensidige rustninger mellem Frankrige og Tyskland, et rustningsraseri, som smitter alle Europas stater lige indtil de mindste. Hele Europa lider under den nuværende tilstand; og dog har end ikke de samlede evropæiske stater mod til at øve et moralsk tryk i retning af et gennemsyn af fredstraktaten i Frankfurt af 10. maj 1871.

Fuldt så vigtigt som at granske årsagerne til de førte krige er det at granske de evropæiske spørsmål, som kan blive krigsårsager, dersom de ikke i tide løses ad fredelig vej. »Det er ikke nok« — skrev E. de Laveleye 1892 i den franske Fredsalmanak — »uophørlig at prædike fred og voldgift; man må søge at studere årsagerne til de uenig-

heder, som kan bringe folkene til at føre krig med hinanden, samt at undersøge med omhyggelighed og i enkelthederne, ved hvilke midler sådanne konflikter måtte kunne forebygges.

9. Voldgift som fredsmiddel.

Blandt fredsmidlerne er voldgift utvivlsomt et af de vigtigste. Og for at anvende det formålstjenlig i fremtiden er det af betydning at undersøge dets anvendelse i fortiden, især i den nærmeste fortid, i vort eget hundredår. At det oftere og oftere er blevet brugt, og det med stigende held, er mange gange blevet påvist. Men, vil man kræve en opregning af netop de tilfælde, da ved voldgift krig imellem evropæiske stater er bleven afværget, opstår den store vanskelighed, at et fyldestgørende bevis næsten aldrig kan føres for, at krig vilde opstået, dersom voldgift ikke havde løst spørgsmålet fredelig. Her passer atter lignelsen om dråberne, der hænger over karret, som fyldes mer og mer, og (msider vil flyde over, dersom dråberne ikke hindres i at dryppe ned i det. Lige som det vanskelig kan bevises, at netop den dråbe, som er nærmest ved at falde, bringer karret til at strømme over, er det vanskeligt at godtgøre, at netop det spørgsmål, som denne eller hin voldgift løste, var det skæbnesvangre, hvis ikke-løsning vilde have bragt krigen til at slå ud i lys lue. Om mangan voldgift — især om ubetydelige erstatningsspørgsmål — kan med bestemthed siges, at krig ikke vilde være udbrudt, selv om striden på dette punkt var bleven stående endnu i længre tid. Om enkelte af de største — især det bekendte Alabama-spørgsmål mellem England og Nordamerika — kan man derimod sige, at, var det ikke blevet løst ved voldgift, vilde en forfærdelig krig efter al sandsynlighed være udbrudt. Mellem de største og de mindste spørgsmål ligger en stor mængde, ja den allerstørste mængde, med hensyn til hvilke det er umuligt at skønne, hvor vidt det havde ført til krig eller ikke, dersom uretten var bleven stående. Selv om krig ikke var bleven den umiddelbare følge, så er det dog sikkert, at uret avler uret, og i tidens løb kunde uretten have hobet sig således op, at krig ikke længer kunde undgås. I den henseende kunde man ligne krigsårsagernes spirer med sygdomsbacillerne, som trænger ind i det menneskelige legeme. Jo tidligere det lykkes at dræbe dem, des

bedre; ti de formerer sig med en så forbavsende hurtighed, at det er for sent at overvinde dem, når man tøver for længe med at bruge lægemidlerne imod dem. På samme måde: international uret kan aldrig for tidlig bødes. Vilde den end ikke paa sit første udviklingstrin være faretruende for freden, er det dog uberegneligt, hvor hurtig den kunde taget overhånd, således at sygdommen var bleven uhelbredelig, det vil sige: krigen havde været uundgåelig.

10. Fredsvidenskab grundlagt paa voldgiftsdomme.

I den »fredsvidenskab«, som endnu næppe er grundlagt, vil derfor en af de første og vigtigste opgaver være — som det heder i vedtægterne for Verdensfredsbureauet i Bern — »at samle, så vidt muligt, de voldgiftsdomme, som er afsagte mellem folkene, og give en sådan samlet fremstilling af dem, at de kan danne grundlaget for en praktisk retsvidenskab i denne henseende.« Desværre har Fredsbureauet, af mangel paa midler, endnu ikke kunnet gøre meget for løsningen af denne opgave. Kun med at samle de spredte voldgiftskendelser har det begyndt.

II. Peace Society's liste over voldgiftssager.

Et arbejde i samme retning er begyndt af enkelte fredsföreninger og forfattere. Den nyeste og hidtil fuldstændigste liste er udgivet af den store engelske fredsförening „*Peace Society*“ under Titlen „*Pacific settlements during the present century*« (fredelige afgørelser i dette hundredår). I titlen ligger, at de 115 nævnte »afgørelser« medtager mere end voldgiftssager, t. eks. den i 1856 oprettede Donau-kommission og Berlin-kongressen 1878. Da i denne afhandling kun er tale om evropæiske voldgiftssager, må end videre de imellem to eller flere ikke-evropæiske stater udskilles. Medtages derimod sager imellem evropæiske og ikke evropæiske stater, bliver tilbage følgende:

- 1815:*) Frankrige og de forenede magter (om erstatninger), Frankrige og Nederlandene (rentebetaling af gæld) og Frankrige og England (arveret til et hertugdømme);
 1816: England og Amerikas Forenede stater (grænser);

*) Arstallet er i reglen det, da sagen blev henvist til voldgift. Nogle af de yngste sager vides endnu ej at være afgjorte.

- 1818: England og Amerikas Forenede stater (erstatning for slaver);
- 1819: Spanien og Amerikas Forenede stater (udskejelser);
- 1827: [England og Amerikas Forenede stater (grænsestrid, som dog ej blev afgjort ved denne lejlighed, men ved et kompromis 1842)]
- 1830: [Danmark og Amerikas Forenede stater (skadeserstatning)]**)
- 1834: [Holland og Belgien (staternes uafhængighed sikret ved kongressen i London, ikke egentlig voldgift)];
- 1839: Frankrige og Mexiko (erstatningskrav);
- 1842: Frankrige og England (krav paa erstatning for fornærmelser, de s. k. »Portendic-krav«);
- 1845: Østrige og Sardinien (salthandel);
- 1851: Frankrige og Spanien (skadeserstatning) og Portugal og Amerikas Forenede stater (skibet »General Armstrong«s ødelæggelse, territorialkrænkelse);
- 1853: England og Amerikas Forenede stater (erstatning for slaver);
- 1858: England og Portugal;
- 1860: England og Portugal;
- 1863: England og Brasilien (fængsling af engelske sø-officerer) og England og Amerikas Forenede stater (erstatning til handelsselskaber);
- 1864: England og Peru (kaptain Whites fængsling);
- 1867: [Frankrige og Preussen (Luxembourg-spørgsmålet løst paa kongressen i London)], [Tyrkiet og Grækenland (opstanden paa Kreta, kongres i Paris)] og England og Spanien (beslag paa skibet »Mermaid«);
- 1869: England og Portugal (højhedsretten over øen Bulama);

**) Dette tilfælde kan næppe med rette kaldes en voldgiftssag. Danmark havde i forvejen anerkendt erstatningskravenes berettigelse, og enedes nu med Amerikas Forenede stater om, hvorledes erstatningerne skulde fordeles af en kommission, som Amerika selv udnævnte.

- 1871: Spanien og Amerikas Forenede stater (krav og fornærmelser under opstanden paa Cuba),
 England og Amerikas Forenede stater («Alabama»),
 Samme stater (andre erstatningskrav fra krigen),
 Samme stater (San Juan-tvisten) og
 Samme stater (fiskerierne ved Ny Skotland);
- 1873: England og Brasilien (Dundonalds krav);
- 1874: Italien og Svejts (Grænsen ved Peschiaro);
- 1875: England og Portugal (grænser m. m. ved Delagoa-
 bugten) og
 England og Columbia (et firmas pengekrav);
- 1879: England og Liberia,
 Spanien og Amerikas Forenede stater (fornærmel-
 ser under opstanden paa Cuba),
 England og Nicaragua (højhedsretten over Mosquito-
 indianerne) og
 Frankrige og Nicaragua (beslag på et skib);
- 1880: Frankrige og Amerikas Forenede stater (erstat-
 ningskrav for fornærmelser);
- 1881: Holland og Hayti (beslag på et skib);
- 1882: [Grækenland og Tyrkiet (grænsestrid, afgjort af
 Magterne ved Berlin-traktaten)],
 Frankrige og Chile (skadeserstatning fra krigen) og
 Italien og Chile (ligeså);
- 1883: England og Chile (ligeså);
- 1884: Tyskland og Chile (ligeså);
- 1885: Østrige og Chile (ligeså),
 Svejts og Chile (ligeså),
 England og Rusland (grænsen af Afganistan) opr. 1873,
 Spanien og Amerikas Forenede stater (beslag på
 et skib),
 England og Tyskland (krav af tyske på Fidsji-
 øerne) og
 Tyskland og Spanien (højhedsretten over Karo-
 linerne);
- 1887: England og Spanien (sammenstød til søs) og
 Italien og Columbia (tvist om en mands natio-
 nalitet);
- 1888: Portugal og Marokko;*)

*) En kommission afgav samme Aar sin kendelse i fiskeritvisten mellem Eng-
 land Canada og Amerikas Forenede stater, men det amerikanske senat
 stadfæstede den ikke.

- 1889: Frankrige og Holland (grænsestrid i kolonierne) og Danmark og Amerikas Forenede stater (de Butterfieldske krav);
- 1890: England og Portugal (beslag på Delagoa-jærnvejen),
England og Tyskland (ligeledes kolonial-tvist) og England og Frankrige (ligeledes);
- 1891: England og Frankrige (Ny Fundland-fiskerierne),
England og Amerikas Forenede stater (Bering-fiskerierne),
Belgien og Portugal (Angola - grænse - spørgsmålet) og Frankrige og Venezuela (om Fabianis sag);
- 1893: Rusland og Afganistan (Pamir-grænse-spørgsmålet),
- 1894: England og Chile (erstatningskrav fra krigen),
Italien og Amerikas Forenede stater (krænkelse af en italiensk undersåt) og England og Portugal (grænsestrid i kolonierne);
- 1895: England og Holland (beslag på et skib) og Frankrige og Brasilien (grænsestrid i kolonierne);
- 1896: England og Amerikas Forenede stater (om Venezuelas grænse).

Her er kun tilfældige voldgiftssager medtagne, ikke de, som ubemærket er paadömte i kraft af vedvarende voldgiftstraktater eller traktatartikler. Ellers var her grund til at lovprise, hvad — vi håber — må blive årets, ja hundredårets store begivenhed: den vedvarende voldgiftstraktat mellem England og Nordamerika, — den epokegørende begivenhed i fredssagens historie.

12. Statistik på dette grundlag.

Som man ser af denne liste, har følgende evropæiske stater haft voldgiftssager (hvis antal tilføjes i parentes):

England (34), Frankrige (14), Portugal (9), Spanien (7); Italien og tidligere italienske stater (6), Tyskland med Preussen (5), Holland eller Nederlandene (4), Rusland (3), Østrige (3), Belgien (2), Svejts (2) og Danmark (1).

At England står så påfaldende højt over alle andre evropæiske lande med hensyn til voldgift, gør det sandsynligt, at listen — udarbejdet i England af engelske fredsvener — har kendt de engelske voldgiftssager fuldstændig, men der-

imod ikke har bemærket alle i det øvrige Evropa. Dette er meget undskyldeligt, når man véd, hvor ubemærket, næsten aldeles lydløst, den interessante Butterfieldske sag 1883 gled gennem den danske rigsdag. Alt, hvad der sker med brask og bram, især krig og anden skandale —, lægger alverden mærke til. Om rettens seje over magten gælder derimod den store svenske forfatter E. G. Geijers ord: »hvad stort sker, sker tyst.« Det er derfor sandsynligt, at ovenstående „Peace Society“s liste endnu er langt fra at være fuldstændig*). Så længe ingen bedre haves, må man imidlertid nøjes med denne.

Er adskillige voldgiftssager udeladte, er det dog sandsynligt, at udeladelserne er omtrent lige store for alle fastlandsstater og for de forskellige års vedkommende. Under denne forudsætning tør man nok på ovenstående grundlag danne sig en forestilling om, i hvilken grad voldgiftsavgørelserne har tiltaget siden dette hundredårs begyndelse indtil nu, da det nærmer sig sin slutning. Sikrest er det dog at se bort fra de første år indtil 1815 og de sidste (1895—96), da oplysningerne næppe er tilstrækkelige. Deler man da tiden fra 1815 til 1894 i fire tidsrum, hvert på 20 år, får man

1815—34:	6	voldgiftssager
1835—54:	6	—
1855—74:	14	—
1875—94:	34	—

hvilket viser, hvorledes sagernes antal siden dette hundredårs midte har mer end fordoblet sig fra den ene snes år til den følgende — et trøstefuldt billede på fredssagens fremskridt i vor tid og i vor verdensdel!

13. Ældre statistiker. — Voldgift bruges mer og mer.

Der gives ældre statistiker, hvilke medtager voldgiftssager fra tidligere tid og de imellem ikke-evropæiske lande afgjorte. Hvor ufuldkomment disse statistikers grundlag muligvis har været, vil deres resultater dog kunne bestyrke ovenstående påstand om det store fremskridt. I den henseende samstemmer de nemlig.

*) Fuldstændiggørelsen vilde kræve henvendelser til alle evropæiske staters udenrigsministerier, som næppe engang vilde svare på en privatmands forespørgsel. Peace Society forbereder en ny liste, da dette går i pressen.

Henri Bellaire, som fra 1783 til 1872 kender kun 22 voldgiftssager, har disse fordelte saaledes:

1783—1828: 6 (i 36 år)
 1828—1850: 3 (- 22 »)
 1850—1871: 13 (- 22 »)

Ferdinand Dreyfus*), som efter selvstændig undersøgelse berigtiger ham, har fundet i tidsrummene

1794—1848: 9 (i 54 år)
 1848—1870: 15 (- 22 «)
 1870—1880: 14 (- 10 «)
 1880 - 1891: 20 (- 11 »)

Anna B. Wicksell**), som hovedsagelig støtter sig til Michel Revons i 1892 priskronede værk om international voldgift, har givet en grafisk fremstilling af voldgiftssagernes tiltagen fra det ene tiår til det næste. Uagtet hun medtager alle lande, kommer hendes statistik til næsten fuldstændig at stemme med den, som kan opstilles på grundlag af »Peace Society«s liste, når voldgiftssager, som berører evropæiske stater, alene medtages.

Men yderligere bevis behøves ikke for at kunne drage den slutning: voldgift bruges mer og mer i forholdet mellem landene til afgørelse af opståede uenigheder.

14. Gruppering af voldgiftssager.

*Fru Bugge-Wicksell gör ved samme lejlighed opmærksom på, at Grev Kamarowsky, professor ved universitetet i Moskov, med hensyn til de påkendte sagers natur deler dem i fire grupper: 1) retskrænkelser imod fremmede magtters undersætter, 2) krav paa skadeserstatning, 3) krænkelser af neutraliteten og 4) grænsestridigheder i kolonierne***), — hvoraf skønnes, at de to første grupper nærmest kan

*) L'arbitrage international (avec une préface de Frédéric Passy) Paris 1892 pg. 190.

**) Fredsrørelsen (Studentforeningen Verdandis småskrifter nr. 49), Stockholm 1893, s. 26.

***) Michel Revon, som slutter sig til Kamarowsky, giver en række oplysende eksempler (L'arbitrage international, Paris 1892, pg. 338).

sammenlignes med almindelige civile sager, hvorimod de to sidste er af mer politisk natur.

Lignende forsøg på at sortere voldgiftssagerne — i lighed med krigsårsagernes sortering i dette skriffs begyndelse — er gjorte af flere nyere forfattere. Således har A. Mé-rignhac, retsvidenskabelig professor i Toulouse, grupperet årsagerne eller anledningerne til voldgift således: a) egenmægtig anholdelse af en stats undersætter eller agenter ved en anden stats undersætter eller agenter; b) tvist om grænser eller territorialbestemmelser; c) skade, som er lidt af en stat eller denne stats borgere, så vel personlig som peku-niær, hvad enten den er lidt til lands eller til søs, på grund af retsstridige handlinger eller forsømmelighed hos en anden stat eller denne sidste stats borgere; d) krænkelse af reglerne om nevtralitet; e) spørgsmål om opbragte skibe; f) vanskeligheder med hensyn til fiskerier.

15. Kun sjældnen har en voldgiftssag en enkelt årsag.

Vel er det ovenfor forsøgt at tilføje voldgiftsårsagen ved, så vidt muligt, enhver sag i „Peace Society“s liste, men en grundigere undersøgelse vil vise, at det forholder sig hermed som med krigsårsagerne. Årsagerne er ikke enkelte, men sammensatte. Kun sjældnen har en voldgiftssag en enkelt årsag, ofte flere årsager. Og det er derfor vanskeligt at sortere sager, som de nævnte forfattere har gjort. Hvor vildledende dette kan blive, skal oplyses ved et eksempel. Revon henfører Alabamasagen under rubriken »nevtralitetskrænkelse« og Butterfieldsagen (som jeg nøje har studeret*) under »erstatningskrav« (den vilde måske af Mé-rignhac været henført under »spørgsmål om opbragte skibe«). Revon kunde lige så godt have henført Butterfield-sagen under »nevtralitetskrænkelse« eller begge sagerne under »erstatningskrav«, — ja, vel snarere Alabamasagen herunder, fordi England blev dømt til at betale Amerikas Forenede stater henved 60 millioner kroner i skadeserstatning, medens ingen erstatning blev idømt i Butterfieldssagen, da Danmark, som skulde udredet den, blev frikendt, og det netop af de grunde, hvorpå England blev dømt. England havde nemlig under krigen mellem nord- og sydstaterne i

*) Se min afhandling om »Den dansk-amerikanske voldgiftssag« i månedsskriftet »Tilskueren« (Kbh. 1890) s. 226—241.

Amerikas Forenede stater, uagtet det vilde anses for neutralt, tilladt eller set igennem fingre med, at der i Liverpool byggedes skibe, som senere udrustedes til brug i sydstaternes tjeneste; især kom monitoren »Alabama« til at gøre nordstaterne overordenlig skade. Danmark derimod havde i den vestindiske ø St. Thomas havn beslagnagt et par nordamerikanske skibe, som vilde føre våben og krigskontrabande til oprørerne i staten Venezuela, med hvilken Danmark stod i venskabsforhold (1853). Den danske guvernør i Vestindien havde måttet værgе Danmarks neutralitet ved at hindre skibene i at løbe ud af havnen i St. Thomas. Derved havde rederne lidt et tab, for hvilket endnu efter mange års forløb krævedes skadeserstatning. Under de årelange forhandlinger, som førtes mellem de to uenige regeringer, inden sagen blev gjort til genstand for voldgift, kunde den danske regering derfor i en note af 14de juli 1874 med rette undre sig over, at den nordamerikanske ikke vilde lade sagen falde, efter at den havde set, hvorledes det s. k. Alabamaspørmål var blevet løst; voldgiftsdommen var jo gået England imod, medens Danmark i den her omhandlede sag »havde handlet imod republikken Venezuela i fuld overensstemmelse med de grundsætninger, som England, efter de Forenede staters mening, havde krænket ved sin færd lige over for sydstaterne, der havde rejst sig imod Unionens regering« (notens ord).

16. Ingen væsensforskel imellem krigs- og voldgifts-årsager.

Er der således den lighed imellem krigsårsager og voldgiftsårsager, at der sjælden kan påvises nogen enkelt til en bestemt krig eller voldgiftssag, så er der på den anden side den forskel, at krigsårsagerne for størstedelen er dybere. Man må gå længer til bunds for at finde dem, og det er nærmest kun anledningerne til krigs udbrud, som ligger saa nær ved overfladen, at de ligner grundene til de fleste voldgiftssager. Deraf har fredsvennernes modstandere villet slutte, at der gives en væsensforskel imellem krigsårsager og voldgiftsårsager. Men denne slutning er sikkert urigtig.

Var slutningen rigtig, vilde det være ørkesløst at forsøge på at få uenigheder af en vis natur hævede ved voldgift i stedet for krig. Voldgift vilde da ikke kunne løse andre

end forholdsvis ubetydelige spørgsmål af en bestemt natur. Den historiske udvikling viser imidlertid, at spørgsmål, som man tidligere ikke anså mulige at løse ved voldgift, nu kan løses ved dette middel (eller dog i det mindste ved mægling, da international voldgift kun imellem suveræne stater er anvendelig); og det er sandsynligt, at i fremtiden selv de største stridsmaal kan løses ved voldgift.

Men naturligtvis er der altid fare ved at udsætte en fredelig løsning så længe, at lidenskaberne på begge sider er voksede således, at de overdøver fornuften. Ingen væsensforskel vil man efter den nøjeste granskning finde imellem krigs- og voldgiftsårsager, om end mange af dem for det flygtige blik kan tage sig lige så forskellige ud som en haletudse og en frø, der er samme dyr, kun på forskelligt udviklingstrin. Både krigs- og voldgiftsårsager stammer fra samme kilde: uenighed. Og uenighed stammer atter fra virkelig eller indbildt uret, som parterne har eller menes at have tilføjet hinanden, enten kun den ene den anden eller — hvad vel oftest er tilfældet — begge hinanden. Da sygdommens kilde er den samme, er også lægemidlet det samme. Uretten er en ondartet bakterie i samfundslegemet. Den bør udryddes på et så tidligt trin som muligt; ti den yngler med en så forfærdelig hurtighed, at ellers lægemidlet kan komme for sent.

Fredsvennernes opgave er det da at behandle samfundslegemet på en lignende måde, som lægerne behandler menneskelegemet. Findes en uretfærdighedsbacille, må den udryddes, inden den har fået tid til at blive en krigsbacille. Studiet af samfundslegemets ondartede baciller, især studiet af uretfærdighedsbacillen, vil derfor komme til at spille samme vigtige rolle i den ny fredsvidenskab, som den, studiet af ødelæggelsesbacillerne har spillet i den gamle krigsvidenskab.

17. Freds- og lægevidenskabens lighed.

Fredsvidenskabens og lægevidenskabens har flere lighedspunkter. Det er bedre at forebygge end at helbrede sygdom. Hvor hygiejnen kan gøre fyldest, behøver ikke kirurgien at tage fat. I ældre tider brugte man åreladninger, hvor man nu sparer blodsudgydelsen. At forebygge krig ved voldgift

er et stort fremskridt i samfundslægevidenskaben; ti krig er den værste sygdom, den rædsomste feber, som kan rase i samfundslegemet.

18. Den internationale høfligheds betydning.

I det foredrag, statsrevisor N. J. Sørensen holdt i Malmö d. 21. juni 1896 om krigen som det eneste forsvarsmiddel, sagde han, at der var hundrede midler, som først skulde bruges. Som et af disse nævnedes han: høflighed. Denne tanke fortjener lidt nærmere belysning. Man har en gang lignet høflighed med forgyldning. Fordi godhed er så sjælden, bruger man høflighed, lige som man bruger forgyldning, fordi guld er så sjældent. Men forgyldning har i sig selv sin berettigelse, og det har høflighed også. Lynaflederens forgyldning på spidsen bevarer denne imod luftens iltning, og medvirker derved til at beskytte bygningen, hvorpå lynaflederen er anbragt. En lynafleder vilde være et betegnende sindbillede på diplomatiet, som det bør være. Men naturligvis er godheden bedre end høfligheden, og kærligheden atter bedre end godheden. I det gamle nordiske mål betød det samme ord kærlighed og fred. Hvor sand kærlighed råder, råder også sand fred. »Elsk din næste som dig selv« — det er en sætning så gammel, at den skal være funden i en indisk bog tusend år før kristendommen. At elske andre folk som sit eget — det bør derfor være det største bud i fredspolitikken. »Kærlighed glæder sig ikke over uretfærdighed« (1. kor. 13, 6). Her berører retfærdighed, kærlighed og fred hverandre. Modsætningerne er uretfærdighed, had og krig. Midt imellem disse to poler, fred og krig, ligger høfligheden. Denne kan nemlig enten være sand — udspringende af godhed — eller falsk. I sidste tilfælde mærkes snart dens kulde; kulden vækker mistanke om, at ikke kærlighed, men had ligger bagved. Had mellem folk føder krig, når hadet næres mer og mer. Høfligheden er lige som det fintmærkende blodguld, der bruges ved fysiske forsøg for at iagttage elektriciteten. Står høfligheden mellem to folk på det diplomatiske termometers frysepunkt, da er det høj tid for fredsvennerne, på begge sider, at gøre alt, hvad der står i deres magt for at frembringe den manglende varme i det internationale forhold.

19. Fredspolitikens store bud.

Men hvor er varmekilden? Svarer man: i fædrelandskærligheden, da er det rigtigt, — men dog vilde svaret misforstås af de fleste. Hidtil har nemlig den gængse fædrelandskærlighed — ej alene i vort eget, men i alle Europas lande — nærmest været fædrelandsegenkærlighed. Heri ligger den dybeste årsag til dette hundred-års krige. Den sande fædrelandskærlighed derimod er det bedste forebyggelsesmiddel imod krig, ja imod al misforståelse og uenighed mellem landene. Men denne — lad os håbe: fremtidens — eneste sande fædrelandskærlighed er det samme ideale forhold mellem folkene som det, der skulde råde mellem de enkelte mennesker i kraft af det store bud: »elsk din næste som dig selv!«

Derfor er det store bud i fredspolitikken: **Elsk andre folk som dit eget!**

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Östgöten (Red. E. Kjellberg, Linköping) anmälder
1ste udgave således d. 30. decbr. 1896:

Orsakerne till krig och skiljedom i Europa sedan år
1800, af Fredrik Bajer; prisbelönad täflingssskrift.

Den framstående danske fredsvännens och historikerns
namn borgar för det föreliggande arbetets gedigenhet och
berömliga tendens. Sedan författaren framhållit den väsent-
liga skilnaden mellan ett krigs *orsaker*, hvilka äro både
många och invecklade, samt dess *anledning*, som ofta lika
gerna kunde kallas förevändning, påpekar han vigten af att
i tid söka häfva de förra. Bästa medlet härför är naturligt-
vis skiljedom, en utväg, som ock börjat allt mera och mera
anlitas, så att de fall, hvori mellanfolkliga tvistigheter på
dylikt sätt bilagts, sedan detta århundrades midt mera än
fördubblats från det ena tjugutalet år till det andra.

Den förträffliga broschyren — hvilken vi gerna skulle
se öfversatt och spridd äfven genom Sveriges fredsförening-
gar — avslutas med följande ord:

Hvar finnes då den kraft, som skall afvända krigen?
Svarar man: i fosterlandskärleken, då är det riktigt — men
dock skulle svaret misförstås af de fleste. Hittills har näm-
ligen den gängse fosterlandskärleken — ej allenast i vårt
eget, utan i alla Europas land — närmast varit fosterlands-
egenkärlek. *Just här ligger den djupaste orsaken till detta
århundrades krig.* Den sanna fosterlandskärleken deremot
är det bästa förebyggelsemedlet mot krig, ja mot allt miss-

förstånd och mot all oenighet mellan landen. Men denna — låt oss hoppas: framtidens — enda sanna fosterlands-kärlek är samma ideala förhållande mellan folken som det, hvilket skulle råda mellan de enskilda människorna i kraft af det stora budet: »älska din nästa såsom dig sjelf!«

Derför är det stora budet i fredspolitikken: *älska andra folk såsom ditt eget!*

Om iste udgave af dette skrift siger Miss P. H. Peckover i sit tidsskrift „*Peace and Goodwill*“ (januar 1897 s. 192), at det er »a small pamphlet in Mr. Bajer's bright and impartial style, full of information and wise comment«.

Det svenske fredsblad »Ned med vapnen« (Red., rigsdagsmand Wavrin sky) omtaler (december 1896 s. 96) »den intressanta skriften« og tilføjer: »Ingen fredsvän bör försumma att göra sig bekant med detta ämne«.

»Öresundsposten« (Helsingborg) skriver d. 12. februar 1897, at forf. »synes ha lyckats särdeles väl i sin uppgift . . . Äfven skiljedomens stora betydelse och gagn framhållas särdeles klart och bevisande«.

